

ΦΑΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

ΜΕΡΟΣ Γ': Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΟΜΙΑΣ, Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΗΣ

Ι. Σπασμένα τζάμια: η προέλευση της “ανομίας”

Για προφανείς φυσιο - λογικούς λόγους, αυτοί που ανέλαβαν το δύσκολο έργο της κατασκευής της δημόσιας εικόνας του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, αναγκάστηκαν να αντλήσουν την έμπνευσή τους από τον κόσμο των ζώων. Συγκεκριμένα από τις γιγάντιες σαύρες των νήσων Γκαλαπάγκος. Η καλή τους δουλειά θα πρέπει κάποτε να αναγνωριστεί. Πήραν μια κλασική φιγούρα δικηγόρου της μαφίας λίγο πριν η πίεση της δουλειάς τον οδηγήσει σε νευρική κατάρρευση και κατασκευάσαν ένα άγαλμα της πειθαρχίας και της τάξης. Το πολύ περίεργο είναι ότι η όλη κατασκευή είναι εξαιρετικά επιτυχημένη. Για δείτε την - καταφθάνει, ξεδιπλώνει σβέρκο, διπλώνει παλάμες, ακινητοποιεί μάτι, βγαίνει φωτογραφία. Και λέει:

Αλίμονο στον δημόσιο λειτουργό ο οποίος θα υποκύψει στον πειρασμό της έστω και σιωπηρής συνδιαλλαγής με τους φορείς της ανομίας, μόνο και μόνο για να έχει “την ησυχία του”. Πέρα από το ότι κάτι τέτοιο αποτελεί φενάκη, η συνταγματική υποχρέωση είναι μία: η διασφάλιση της νομιμότητας στον δημόσιο χώρο. Πρόκειται για ένα status αυτονόητο για τη συντριπτική πλειονότητα των ευρωπαϊκών κρατών, η διατήρηση του οποίου είχε υπονομευθεί τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Αυτό που βλέπαμε να διαδραματίζεται στην πατρίδα μας ήταν το φαινόμενο του “σπασμένου παραθύρου”, για να θυμηθώ τη θεωρία των Γουίλσον-Κέλιγκ, σύμφωνα με την οποία κανείς δεν παίρνει πρώτος μία πέτρα για να σπάσει ένα παράθυρο σε ένα κτίριο, αλλά πολλοί είναι αυτοί που θα το κάνουν, όταν κάποιος θα έχει ήδη σπάσει το τζάμι χωρίς να αντιμετωπίσει τις συνέπειες.¹

Ετούτη η πυκνή δήλωση φιλοδοξεί, μεταξύ άλλων, να αιτιολογήσει γιατί η βίλα Αμαλίας είναι πολύ καλύτερη στη νέα της κατάσταση: παράθυρα χτισμένα με τσιμεντόλιθους (οπότε δε σπάνε) - φασίστες ματατζήδες κατουράνε βιβλία - πιτσιρικάδες νεοναζί πετάνε πέτρες για να ρεφάρουν τώρα που τη βρήκαν άδεια - όλο το πακέτο τυλιγμένο με ξυραφόσυρμα, κάπως σαν να σου 'στειλε δώρο Χριστουγέννων ο Clive Barker. Φιλοδοξεί να αιτιολογήσει, αλλά πετυχαίνει πολύ περισσότερα. Συγκεκριμένα να μας γνωρίσει με τις βάσεις της “θεωρίας της ανομίας” που αυτή τη στιγμή κυριαρχεί γύρω μας.

Η θεωρία των “σπασμένων τζαμιών” που ανασκαλίζει η σαύρα στη συνέντευξη, υπήρχε από το 1969, ήρθε όμως στο επίκεντρο της προσοχής το 1982 με τη δημοσίευση του ομώνυμου άρθρου στο περιοδικό Atlantic Monthly. Οι συγγραφείς εκείνου του άρθρου, James Q. Wilson και George L. Kelling, ήταν

δύο διανοούμενοι φασίστες μπάτσοι - εγκληματολόγοι και η κεντρική ιδέα των “σπασμένων τζαμιών” είναι περίπου όπως μας την λέει η περίληψη της σαύρας. Πιο συγκεκριμένα: αν όλα τα τζάμια σε μια γειτονιά είναι ανέπαφα, και εδώ που τα λέμε πλυμένα με άζαξ, τότε παραμένουν ανέπαφα για πάντα. Αν όμως, για οποιονδήποτε λόγο, κάποιο από τα τζάμια σπάσει και παραμείνει σπασμένο, τότε τα σπασμένα τζάμια θα πολλαπλασιαστούν. Το πράγμα όμως δεν θα μείνει εκεί: λίγο μετά θα αρχίσει η κατανάλωση αλκοόλ στις γωνίες, η πώληση πρέζας στα σκοτεινά κλπ κλπ. Η κεντρική ιδέα λοιπόν, δεν ήταν ότι “κανείς δεν πρέπει να μείνει ατιμώρητος”, όπως μας λέει η σαύρα των Γκαλαπάγκος που προφανώς την έχει δει να επεκτείνει την θεωρητική συνεισφορά των προπατόρων της, αλλά ότι η δημόσια τάξη απειλούνταν θανάσιμα από τις μικροσκοπικές παρεκτροπές που ως τότε περνούσαν απαρατήρητες και ότι εκεί, στον μικρόκοσμο της μικρής παραβατικότητας έπρεπε να στρέψουν την προσοχή τους τα όργανα της τάξεως.

Στα χρόνια που ακολούθησαν αυτή η θεωρία εξελίχθηκε, αναδιατυπώθηκε και τελικά κυριάρχησε. Λίγα χρόνια αργότερα, επί δημαρχίας Ρούντολφ Τζουλιάνι, ο Kelling έγινε σύμβουλος της αστυνομίας της Νέας Υόρκης και η θεωρία ξαναβαφτίστηκε και εφαρμόστηκε στην πράξη με το λιγότερο δημοκρατικό και περισσότερο εύγλωττο όνομα “μη-δενική ανοχή”.

Το μέγα ερώτημα είναι βέβαια γιατί αυτή η απλοϊκή μπουρδα αποδείχθηκε τόσο επιτυχημένη, αλλά και γιατί, τόσα χρόνια αργότερα, να την τρώμε στη μάπα ως δυσώδη τούρτα εμείς, που ως γνωστόν μέχρι πρόσφατα ζούσαμε στην δημοκρατικότερη χώρα του κόσμου, με το ΠΑΣΟΚ μας, με τους αριστερούς μας, με τους συμπατριώτες μας που δεν ήταν ρατσιστές και με την ωραία μας ΓΣΕΕ να κάνει πορείες και να μην περνάνε τα νομοσχέδια. Για να απαντήσουμε σε αυτό το μέγα ερώτημα, θα πρέπει να περάσουμε πίσω από τα σπασμένα τζάμια και να δούμε την πραγματική ουσία της θεωρίας. Ευτυχώς, οι ίδιοι οι Wilson και Kelling είναι διαφωτιστικοί όταν μας γνωρίζουν με τις απαραίτητες της:

Τη δεκαετία του '60, όταν οι συγκρούσεις στις πόλεις αποτελούσαν κυρίαρχο πρόβλημα, οι κοινωνικοί επιστήμονες άρχισαν να μελετούν προσεκτικά την αστυνομική λειτουργία διατήρησης της τάξης και να προτείνουν τρόπους για τη βελτίωσή της με σκοπό (...) να μειώσουν την εμφάνιση φαινομένων μαζικής βίας.

Λίγες σελίδες πριν μάλιστα, έχουν κάνει τον κόπο να μας περιγράψουν την μεθοδολογία του αγαπημένου τους “κοινωνικού επιστήμονα”:

(...) Ο Philip Zimbardo, ψυχολόγος του

Stanford, παρουσίασε το 1969 τα αποτελέσματα πειραμάτων που εξέταζαν τη θεωρία του σπασμένου τζαμιού. Είχε αφήσει ένα αυτοκίνητο χωρίς πινακίδες παρκαρισμένο σε έναν δρόμο στο Bronx και ένα αντίστοιχο αυτοκίνητο σε έναν δρόμο στο Palo Alto της California. Το αυτοκίνητο στο Bronx δέχτηκε επίθεση από “βάνδαλους” μέσα σε δέκα λεπτά από την εγκατάλειψή του (...). Το αυτοκίνητο στο Palo Alto έμεινε ανέγγιχτο για περισσότερο από μία εβδομάδα. Τότε ο Zimbardo πήρε μια βαριά και το χτύπησε σε κάποια σημεία. Μέσα σε λίγες ώρες, το αυτοκίνητο είχε γυρίσει ανάποδα και είχε καταστραφεί ολοσχερώς (...)².

Οι παρατηρητικοί αναγνώστες θα έχουν ήδη καταλάβει την ύπαρξη ενός παράξενου κενού. Είναι το 1969 και ο επιστήμονας κύριος Ζιμπάρντο ανακαλύπτει ότι αν βαρέσεις ένα αυτοκίνητο με βαριοπούλα μετά σκάνε άλλοι και το αποτελειώνουν. Μετά όμως όλοι τον έχουν χεσμένο τον Ζιμπάρντο για καμιά δεκαπενταριά χρόνια... και ξαφνικά η “θεωρία” του ανακαλύπτεται ξανά το 1982, έρχεται στο προσκήνιο και μετατρέπεται σε κυρίαρχο λόγο, τόσο που στο τέλος τα 'μαθε κι η σαύρα απ' τα Γκαλαπάγκος και τα λέει για δικά της. Παράξενο πράγμα... όχι και τόσο όμως αν συνδυάσουμε τα δύο αποσπάσματα!

Φανταστείτε την κατάσταση στα 1967. Οι Μαύροι Πάνθηρες οπλιζόνται. Οι εξεγέρσεις διαδέχονται η μια την άλλη σε δεκάδες πόλεις της Αμερικής. Οι λευκοί μικροαστοί φοιτητές, αντί να κάνουν καριέρα, φτιάχνουν μαρξολενινιστικές οργανώσεις. Η Αμερική έχει καεί και ακόμη καίγεται. Οι μπάτσοι, με κουστούμια και χωρίς, χέζονται πάνω τους και βγάζουν αφρούς δύο σε ένα. Μέσα σ' όλα αυτά, έρχεται ένας τύπος και λέει στους μπάτσους ότι τον λένε Ζιμπάρντο, ότι είναι ψυχολόγος του Στάνφορντ, και ότι βάρεσε ένα αμάξι με μια βαριοπούλα στο Πάλο Άλτο, οπότε μετά ήρθαν κάτι τύποι και το τουμπάρανε. Αμέσως οι μπάτσοι τον γράφουν εκεί που δεν πιάνει μελάνι. Και πολύ λογικά, γιατί το πρόβλημά τους ήταν οι “συγκρούσεις στις πόλεις” και ακόμη και αγγλοσάξονας μπάτσος καταλάβαινε ότι οι “συγκρούσεις στις πόλεις” δεν γίνονταν γιατί ο Ζιμπάρντο βαρούσε αμάξι με μια βαριοπούλα, αλλά γιατί ο πόλεμος στο Βιετνάμ μαινόταν, γιατί οι μυστικές υπηρεσίες είχαν δολοφονήσει τον Μάρτιν Λούθερ Κινγκ και τον Μαλκολμ Χ και κυρίως γιατί οι μαύροι είχαν πει “φτάνει πια με τη Λευκή Αμερική και τα γκέτο της”. Η μεθοδολογία του Ζιμπάρντο από την άλλη, κοιτούσε τις συγκρούσεις της δεκαετίας του '60 και έβλεπε απλά μεμονωμένες πράξεις δίχως ιστορία και σχέση μεταξύ τους, ένα τεράστιο σωρό σπασμένα τζάμια. Οπότε οι μπάτσοι απλά θεώρησαν το όλο πράγμα ένδειξη βαρύτατου αυτι-

σμού και στείλανε τον Ζιμπάρντο πίσω στο Στάνφορντ με το δίκιο τους.

Οι “κοινωνικές επιστήμες” της δεκαετίας του '60 από την άλλη - ακόμη και στην αγγλοσαξονική τους εκδοχή - δεν σκέφτονταν όπως ο Ζιμπάρντο. Η μαγική λέξη εδώ ήταν “μεσολάβηση”. Η δουλειά των (αριστερών αλλά όχι μόνο) κοινωνιολόγων, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών ήταν να εντοπίζουν τα σημάδια της “κοινωνικής δυσαρέσκειας”, να τα κατανοούν και τελικά να βρίσκουν μεθόδους ώστε αυτή η κοινωνική δυσαρέσκεια να μην εμφανίζεται ως ταξική αδιαλλαξία, αλλά αντιθέτως να εμφανίζεται με μορφές διαχειρίσιμες και στην καλύτερη των περιπτώσεων χρήσιμες για το κράτος και το καπιταλιστικό σύστημα. Το 1968, ο W. W. Daniel, βρετανός κοινωνιολόγος, δημοσίευσε ένα βιβλίο με τίτλο “Οι Ρατσιστικές Διακρίσεις στην Αγγλία”. Το βιβλίο, βασισμένο σε μια μεγάλης κλίμακας έρευνα μεταξύ των μεταναστών στη Μεγάλη Βρετανία, κατέληγε ότι ο ρατσισμός ήταν πανταχού παρών και πρότεινε ότι ο ρατσισμός δεν έπρεπε να γίνει ανεκτός από το βρετανικό κράτος. Πρώτον γιατί μια δημοκρατική κοινωνία δεν πρέπει να ανέχεται τον ρατσισμό και τις διακρίσεις. Δεύτερον γιατί οι διακρίσεις οδηγούν σε ελλιπή εκμετάλλευση των κοινωνικών πόρων, δηλαδή “μηχανικούς που δουλεύουν ως σκουπιδιάρηδες”. Τρίτον, γιατί

Οι έχρωμοι θα δέχονται τον κατώτερο ρόλο που τους αποδίδει η κοινωνία έως ότου το χάσμα μεταξύ λευκών και μαύρων, η διαφορά μεταξύ της κοινωνικής ισότητας που υποτίθεται πως αποτελεί τη βάση της κοινωνίας μας και της σκληρής πραγματικότητας, μεγαλώσει τόσο, που πλέον η βασική διέξοδος για τα ταλέντα των ικανότερων εγχρώμων δεν θα 'ναι άλλη από την επιδίωξη ηγετικού ρόλου - στις εξεγέρσεις που θα 'ρθουν.³

Οι Ζιμπάρντο και Ντάνιελ γράφουν περίπου ταυτόχρονα. Και οι δυο τους εμπνέονται από την “εξέγερση” των μαύρων ενάντια στον ρατσιστικό αποκλεισμό, ο ένας στις ΗΠΑ, ο άλλος στη Μεγάλη Βρετανία. Κατά τα άλλα όμως, τους χωρίζει ωκεανός αντιλήψεων. Ο Ντάνιελ είναι ο κλασικός κοινωνικός επιστήμονας της κείνισανής αριστεράς. Παρακολουθεί άγρυπνος την εξέγερση των μαύρων στην Αμερική και φαντάζεται παρόμοιες στη Μεγάλη Βρετανία. Θεωρεί πως οι εξεγέρσεις έχουν κοινωνικά αίτια, τα εντοπίζει και προτείνει τρόπους ωφέλιμης κρατικής διαχείρισης που ξεκινούν από αυτά τα αίτια. Το μάτι του πέφτει στους “ικανότερους”, τους “μηχανικούς που δουλεύουν σκουπιδιάρηδες” και το μυαλό του φαντάζεται καπιταλιστικές χρήσεις για αυτούς και τα ηγετικά τους ταλέντα. Η μεθοδολογία του Ντάνιελ είναι προσανατολισμένη προς τον μεγάλο σκοπό της μεσολάβησης.⁴

Ο Ζιμπάρντο από την άλλη εκφράζει μια ολοκαίνουρια αντίληψη για τις “κοινωνικές επιστήμες” και τον ρόλο τους. Δεν πρέπει να εστιάσουμε τόσο σε αυτό που λέει για τα τζάμια και τα αυτοκίνητα, όσο στη μεθοδολογία του. Όπως είπαμε παραπάνω, στη βάση της θεωρίας των σπασμένων τζαμιών βρίσκεται μια ιδιόμορφη παραδοχή για τα κοινωνικά φαινόμενα. Συγκεκριμένα ότι εκείνο που ενδιαφέρει δεν είναι τα “αίτια”, ή το “κοινωνικό πλαίσιο”, αλλά αποκλειστικά τα αποτελέσματα.

Το ίδιο το φαινόμενο των “σπασμένων τζαμιών” όπου επιλέγει να βασίσει τη θεωρία του, είναι εύγλωττο από μόνο του. Η πλέον τυπική περίπτωση “σπασμένων τζαμιών” δεν βρίσκεται βέβαια στα αυτοκίνητα του Ζιμπάρντο, αλλά στην πρόσοψη των εγκαταλελειμμένων εργοστασίων που πολλαπλασιάζονταν καθώς το βιομηχανικό κεφάλαιο έφευγε τρέχοντας μπροστά στην εργατική εξέγερση των '60's. Αλλά το μάτι του Ζιμπάρντο δεν νοιάζεται για τα αίτια. Ετούτο είναι το μάτι του μπάτσου, του μικροαστού και του κατασταλτικού κράτους. Περιηγείται σε παρατημένες γειτονιές ως περαστικός τουρίστας και το μόνο που βλέπει είναι αυτό το πλέον ανεξήγητο των εμπειρικών φαινομένων - σπασμένα τζάμια - που για κάποιον λόγο έχουν σπάσει. Φαινόμενα δίχως τις αιτίες τους. Εγκλήματα δίχως ιστορία. Συμβάντα του αστυνομικού δελτίου. Έπειτα κάνει το διανοητικό άλμα και προτείνει ότι το σύνολο των “κοινωνικών φαινομένων” πρέπει να γίνει αντιληπτό σαν γιγάντιος σωρός από “σπασμένα τζάμια”. Οι “συγκρούσεις στις πόλεις” δεν είναι πια (εργατικές) εξεγέρσεις, αλλά αυτό που μας λένε οι Wilson και Kelling: “φαινόμενα μαζικής βίας”.

Ας προσεξουμε αυτή τη μετάφραση γιατί είναι η πλέον ουσιώδης προσφορά της θεωρίας των “σπασμένων τζαμιών”. Η “βία” ως το ύστατο αναλυτικό εργαλείο των κοινωνικών και ιστορικών φαινομένων είναι το κερασάκι στην τούρτα της νεοφιλελεύθερης κοινωνιολογίας. Η “βία” ως ερμηνευτικό εργαλείο είναι ένας ψηφιακός τρόπος ανάλυσης του κοινωνικού· η “βία”, είτε συμβαίνει, είτε δεν συμβαίνει - ενδιάμεσες καταστάσεις δεν χωράνε, γιατί η “βία” είναι το πλέον στιγμιαίο και το πλέον εύκολα διακριτό των κοινωνικών επιφαινομένων. Κατ' αυτόν τον τρόπο η “βία” ως ερμηνευτικό εργαλείο αποκλείει την ιστορία από το πεδίο της συζήτησης. Η “βία” όμως, έχει ένα επιπλέον πλεονέκτημα: ορίζει το κράτος και ελέγχεται από αυτό. Το κράτος είναι η οντότητα που κατέχει το νόμιμο μονοπώλιο της βίας. Αυτό που μας λέει η θεωρία των “σπασμένων τζαμιών” είναι ότι δεν υπάρχει ιστορία, δεν υπάρχει κοινωνία, δεν υπάρχει αυτό που λέγανε οι κείνισανοί κοινωνιολόγοι “αίτια”, συνεπώς δεν υπάρχει τίποτα να μεσολαβηθεί· το μόνο που υπάρχει είναι το κράτος και η ένοπλη παντοδυναμία του: το κρατικό μονο-

**Αναφορά της εταιρείας image makers “Evil Eye”.
Θέμα: Διάσωση του “υπουργού Χ”.**

Οπωσδήποτε, το υποκείμενο “υπουργός Χ” χαρακτηρίζεται από φυσιολογία επιεικώς αξιοσημείωτη. Για παράδειγμα, οι πτυχές στο σβέρκο που διπλώνονται ανεξέλεγκτα με την παραμικρή προσπάθεια, θα μπορούσαν να έχουν κατασκευαστεί με την ευθύνη κάποιας ατίθασης έλικας DNA που ξέμεινε από την Ιουράσια περίοδο, αν και όλοι ξέρουμε πως δεν μπορεί να είναι έτσι.

Οι οφθαλμικοί βολβοί που βρίσκουμε από την αντίθετη πλευρά του κεφαλιού παίζουν σαν παιδικό βόλο που έχουν πάρει φάλτσα. Είναι μια κατάσταση μπροστά στην οποία τα τικ του ώμου του Μητσότακη θα είχαν τρέξει να κρυφτούν ντροπισμένα (υπενθυμίζουμε ότι εκείνο το ζήτημα δεν το είχαμε λύσει, αλλά τότε τα μμε δεν ήταν μαζί μας). Η μειοψηφική άποψη αναμεταξύ μας είναι να χρησιμοποιήσουμε το μάτι για μια μεταμοντέρνα σύνδεση του “υπουργού Χ” με τον Μπένθαμ και την έννοια του “Πανοπτικού” (the eye that never sleeps κλπ, καταλαβαίνετε). Η πλειοψηφική άποψη από την άλλη, υποστηρίζει ότι “ο κόσμος δεν ξέρει τον Μπένθαμ”, οπότε ας ακινητοποιήσουμε κατά το δυνατόν τον οφθαλμό επιλέγοντας τις κατάλληλες φωτογραφίες και ας ποντάρουμε ότι όλοι θα κάνουν πως δεν τρέχει τίποτα.

Δυστυχώς, ακόμη και αν ξεπεράσουμε αυτό που μεταξύ μας αποκαλούμε “Οφθαλμικό Πρόβλημα”, η όλη εικόνα του “υπουργού Χ” συμπληρώνεται από ένα στόμα που μιμείται επακριβώς την τοπογραφία του σβέρκου και λίγο πιο κάτω έναν λαιμό αντάξιο των δύο προηγούμενων. Οπότε, για να καταλήξουμε, η επικρατούσα αναμεταξύ μας γνώμη είναι ότι το κυρίαρχο φυσιολογικό status του “υπουργού Χ” πρέπει να είναι η απειλητική παγωμάρα που εγκυβόρει την σοβαρότητα του βασιλιά - σαύρα (βλέπετε εδώ τη θεαματική διαφορά που επιτυγχάνεται με το κατάλληλο φυσιολογικό του ανδρός για τους σκοπούς μας. Στην αντίθετη περίπτωση άλλωστε, το κοινό της δημόσιας τάξεως θα ερχόταν συχνά αντιμέτωπο με θεάματα σαν και τούτο:

πώλιο της νόμιμης βίας είναι ο λοστός που θα ορίσει όλα τα “προβλήματα” και ταυτόχρονα θα τα λύσει με την απλότητα που λύθηκε ο γόρδιος δεσμός. Οι σύμβουλοι της γιγάντιας σαύρας απλά αντικατέστησαν τη λέξη “βία” με τη λέξη “ανομία”: είναι μια συνεισφορά που δεν τους εξασφαλίζει ούτε υποσημείωση στη μεγάλη βίβλο της νεοφιλελεύθερης κοινωνιολογίας.

Το βασικό πάντως είναι ότι δεν πρέπει να μένουμε στα “σπασμένα τζάμια”. Γιατί αυτό που έχουμε εδώ δεν είναι μια ηλίθια θεωρία φτιαγμένη από ηλίθιους, αλλά ένας ολόκληρος κόσμος αντιλήψεων για τα κοινωνικά φαινόμενα και σε τελική ανάλυση για τον ταξικό πόλεμο. Και όπως είπαμε παραπάνω, το ερώτημα δεν είναι αν αυτή η αντίληψη είναι “σωστή” ή “λάθος” (μήπως οι αντιλήψεις του Daniel ήταν “σωστές” ή “λάθος”), αλλά γιατί αυτή η αντίληψη είναι σήμερα τόσο επιτυχημένη που έφτασε να εφαρμόζεται ως και στην κοιτίδα της δημοκρατίας.

2. Η επιτυχία της “ανομίας”

Το 1968 λοιπόν, ο Ζιμπάρντο έσπαγε αμάξια με μια βαριοπούλα και μετά παραμόνευε στη γωνία για να δει τι θα γίνει. Ταυτόχρονα, άρρητα, πρότεινε έναν θαυμαστό καινούριο κόσμο αντιλήψεων για τα “κοινωνικά φαινόμενα” έναν κόσμο “βίας” και “μη βίας” και ταυτόχρονα έναν κόσμο δίχως μεσολαβήσεις. Όπως όμως είδαμε, οι αντιλήψεις του χρειάστηκαν δεκαπέντε ολόκληρα χρόνια για να εμφανιστούν ως “ριζοσπαστικές” σε ένα - φαινομενικά μόνο - ακαδημαϊκό άρθρο του 1982. Μετά χρειάστηκαν άλλα δώδεκα χρόνια προτού κυριαρχήσουν ιδεολογικά και αρχίσει η πλατιά τους εφαρμογή κατά τη δημαρχία του Ρούντολφ Τζουλιάνι στην πόλη της Νέας Υόρκης (1994 - 2001).

Αυτές οι ημερομηνίες είναι βέβαια σχηματικές και αναφέρονται σε μια μακρόχρονη διαδικασία εξασφάλισης της ιδεολογικής κυριαρχίας. Αλλά η καθυστέρηση υπάρχει και είναι σε αυτή την καθυστέρηση που θα βρούμε και τα αίτια της σημερινής επιτυχίας της μεθοδολογίας του Ζιμπάρντο. Πράγματι, εκείνο που συνέβη κατά τη διάρκεια αυτών των εικοσιπέντε χρόνων, δεν είναι ότι βρέθηκαν κάποιοι έξυπνοι να ανακαλύψουν την “αλήθεια” που ως τότε κρυβόταν στα πειράματα του Ζιμπάρντο, αλλά ότι οι κρατικές αντιλήψεις αναπροσανατολίστηκαν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αντιλαμβάνονται τα “κοινωνικά φαινόμενα” με τον τρόπο του Ζιμπάρντο.

Όπως έχουμε πει πολλές φορές, το καπιταλιστικό

κράτος της εποχής του Ζιμπάρντο δεν ήταν απλά η οντότητα που κατείχε το μονοπώλιο της ένοπλης βίας. Όχι, εκείνο το κράτος ήταν πολύ περισσότερα, ήταν ο μεγάλος μεσολαβητής στην αγκαλιά του οποίου οι κοινωνικές αντιθέσεις λειάνονταν και γίνονταν χρήσιμες για την καπιταλιστική ανάπτυξη. Οι κοινωνιολογικές αντιλήψεις που αντιστοιχούσαν σε εκείνο το κράτος ήταν του Daniel. Και όντως, στα χρόνια που ακολούθησαν τη δεκαετία του '60, οι “συγκρούσεις στις πόλεις” αντιμετωπίστηκαν με τον κείνσιανό τυφλοσούρτη: να εντοπιστούν τα αδύναμα σημεία της ταξικής αδιαλλαξίας, να χρηματοδοτηθούν και να οργανωθούν ιεραρχίες, οι ιεραρχίες να συνδεθούν με το κράτος και τελικά η καπιταλιστική παραγωγική μεσολάβηση να αντικαταστήσει την ταξική αυτονομία.

Σε προηγούμενα τεύχη έχουμε μιλήσει πολύ αναλυτικότερα για εκείνο το παλιό κράτος και τις μεθόδους που επιστράτευσε ενάντια στα ταξικά κινήματα των δεκαετιών του '60 και του '70 χρησιμοποιώντας την περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας.⁵ Το σημαντικότερο όμως δεν είναι εκείνες οι παλιές αντιλήψεις, αλλά αυτές που τις αντικατέστησαν. Οι δεκαετίες του '60 και του '70 δεν τελείωσαν απλά με μια μεγάλη αφομοίωση, αντιθέτως επέφεραν μια συνολική αλλαγή του καπιταλιστικού κόσμου. Το 1979, τρία χρόνια προτού οι Wilson και Kelling εντοπίσουν τη βία ως το πανίσχυρο ερμηνευτικό εργαλείο που θα περιλάβει όλα τα κοινωνικά “προβλήματα”, το μανιφέστο των Βρετανών Συντηρητικών που ετοιμάζονταν να κατέβουν στις εκλογές υπό την ηγεσία της Μάργκαρετ Θάτσερ περιελάμβανε τα εξής δύο θέματα:

Για τις απεργίες

Οι εργάτες που διαμαρτύρονται, έχουν το δικαίωμα να προσπαθήσουν ειρηνικά να πείσουν και άλλους να τους υποστηρίξουν διαδηλώνοντας. Εν τούτοις, πιστεύουμε πως αυτό το δικαίωμα θα πρέπει να περιοριστεί μόνο στον χώρο εργασίας των διαμαρτυρούμενων. Τα τελευταία χρόνια, κάποιες από τις διαδηλώσεις που παρακολούθησαμε ξεπέρασαν κάθε όριο. Η βία, ο εκφοβισμός και η παρακώλυση της εργασίας δεν θα γίνονται πλέον ανεκτά. Θα διασφαλίσουμε την εφαρμογή των νόμων για λογαριασμό οποιουδήποτε δεν αναμειγνύεται μεν στην αντιπαράθεση, αλλά βλάπτεται από τις δευτερεύουσες συνέπειές της (διαδηλώσεις, αποκλεισμούς κλπ). Αυτό σημαίνει άμεση αναθε-

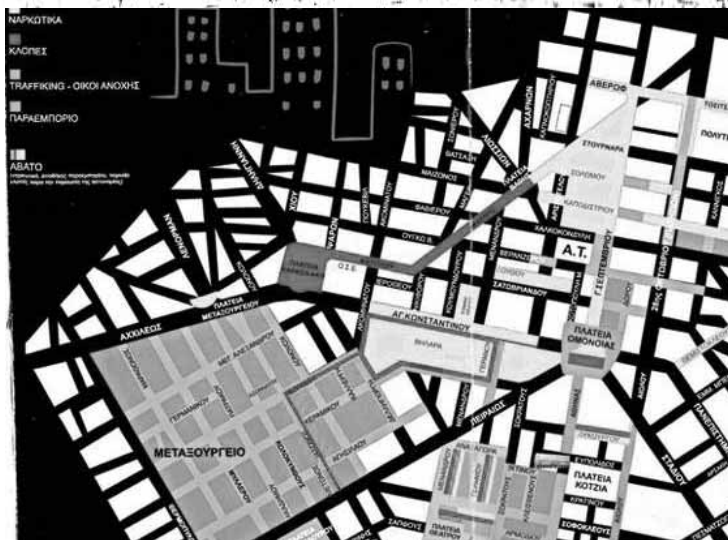
Εδώ μια αλόγιστη σύσπαση των μυώνων έχει οδηγήσει σε μια κατάσταση από εκείνες που κανονικά επιλύονται δραματουργικά με επέμβαση του Κόναν του Βάρβαρου που σώζει την κοπέλα λίγο πριν την ατίμωση.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, επ' ουδενί λόγω δεν πρέπει να τον αφήνουμε να γελάει. Δεν ξέρει πώς να το κάνει, δεν υπάρχει χρόνος να του το μάθουμε και τα αποτελέσματα μπορεί να είναι αποπροσανατολιστικά, ειδικά στην περίπτωση που ακούγεται και ο συνοδευτικός ήχος. (Στη χειρότερη των περιπτώσεων, η πραγματική εξωπλανητική του προέλευση μπορεί να αποκαλυφθεί και μετά θα δυσκολευτούμε εξαιρετικά να του δώσουμε ιθαγένεια).

Τέλος της αναφοράς των image makers.

Από τις πρώτες εμφανίσεις της ρητορικής της ανομίας στην δημόσια σφαίρα. Είναι Μάης του 2010 και η “Κίνηση Πολιτών Κέντρου Αθήνας” έχει φτιάξει έναν “χάρτη της ανομίας” της Αθήνας. Κανονικά ήταν έγχρωμος. [“Ο Χάρτης της Ανομίας”, Ελευθεροτυπία 18/5/2010].

ώρηση του υπάρχοντος νόμου περί ασυλίας (...). Επίσης θα προχωρήσουμε σε όποιες αλλαγές κριθούν σκόπιμες ώστε να διασφαλιστεί το δικαίωμα του πολίτη τόσο στην εργασία, όσο και στην επιχειρηματική δραστηριότητα (...).

Πάρα πολλές απεργίες

Πολλές από τις αδυναμίες των βρετανικών βιομηχανικών σχέσεων δεν έχουν το αντίστοιχο τους σε διεθνές επίπεδο. Οι απεργίες έχουν καταντήσει (...) όπλο πρώτης παρά τελευταίας προτεραιότητας (...). Αν ο νόμος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να παρέχει προνόμια, τότε μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιηθεί για να εδραιώσει υποχρεώσεις. Δεν μπορούμε να επιτρέψουμε την επανάληψη των όσων είδαμε τον τελευταίο Χειμώνα έξω από τα εργοστάσια και τα νοσοκομεία μας (...)⁶.

Κατά τη γνώμη μας, το πλέον ενδιαφέρον σημείο για τους σκοπούς μας είναι η εστίαση στις “βιομηχανικές σχέσεις” και τις “αδυναμίες” τους, με άλλα λόγια κατευθειάν στην κατεστημένη μέθοδο διευθέτησης των ταξικών αντιπαράθεσεων στη Μεγάλη Βρετανία. Στο στόχαστρο βρίσκονται οι ίδιοι οι μεγάλοι θεσμοί της μεσολάβησης μεταξύ κράτους και ντόπιας εργατικής τάξης: τα συνδικάτα, οι απεργίες και οι διαδηλώσεις τους. Και η αλλαγή της ορολογίας θα πρέπει να μας είναι εξαιρετικά οικεία: όχι πια “εργατικές διαμαρτυρίες”, που είναι “δικαίες”, προφανώς γιατί είναι δυνατόν να μεσολαβηθούν με παραγωγικό τρόπο, αλλά “βία, εκφοβισμός, παρακάλυψη της εργασίας”.

Ετούτο το πολεμικό κείμενο των αφεντικών ήταν επιτυχημένο. Οι βρετανοί συντηρητικοί κέρδισαν τις εκλογές και έμειναν στην εξουσία για οκτώ χρόνια έπειτα από τα οποία τίποτα δεν ήταν πια το ίδιο. Κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων, τα ίδια τα συνδικάτα δέχτηκαν επίθεση κατά μέτωπο και ηττήθηκαν κατά κράτος με κορυφαία περίπτωση τα συνδικάτα των ανθρακωρύχων. Ταυτόχρονα ξεκίνησε η σταδιακή καταστροφή του κράτους πρόνοιας, των συστημάτων υγείας και εκπαίδευσης. Φυσικά εκείνο που χτιζόταν ήταν κάτι πολύ ευρύτερο: μια νέα σχέση μεταξύ κράτους και εργατικής τάξης. Η σταδιακή εγκατάλειψη όλων των θεσμών μεσολάβησης. Η αντικατάσταση του κείνσιανου κράτους από το κράτος Λεβιάθαν. Ξανά δηλαδή το κράτος ως πολιτική οργάνωση των αφεντικών, μόνο που πρόκειται για το κράτος που μόνο τη βία αναγνωρίζει, μόνο τη βία κατέχει και μόνο τη βία χρησιμοποιεί.

Κι έτσι το καπιταλιστικό κράτος του ύστερου εικοστού αιώνα εμφανίστηκε αρματωμένο ως το ένοπλο

κόμμα των αφεντικών. Απέναντί του βρήκε αντίπαλους με ανάστημα νάνου. Τα ίδια τα ταξικά κινήματα είχαν νικηθεί με την καταστολή και την αφομοίωση κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του '70 και του '80. Και ο μόνος που απέμεινε για να μιλήσει και να πράξει ήταν η ίδια η κρατική αριστερά της μεσολάβησης και οι ιδέες και οι πρακτικές που είχε διαμορφώσει κατά τη διάρκεια των χρόνων της κείνσιανής συμβίωσης με το καπιταλιστικό κράτος. Τα υπόλοιπα τα γνωρίζουμε. Η αριστερή σοσιαλδημοκρατία επιδόθηκε σε αγώνα επιβίωσης και ανακάλυψης νέων τρόπων να είναι χρήσιμη στο νέο καπιταλιστικό κράτος. Στις αποσκευές της είχε την έννοια του κράτους ως πατέρα - αφέντη που τιμωρεί, αλλά όταν “πιέζεται” κομίζει δώρα. Την ιδέα της ιστορίας του εικοστού αιώνα ως μάχης μεταξύ “δημοκρατίας” και “φασισμού”. Την ιδέα της ταξικής βίας ως κάτι μεταξύ νεανικού παιχνιδιού και υποχρέωσης, ως ριψοκίνδυνου κόμπου που επιστρατεύεται στις περιπτώσεις που “πιέζουμε” και μετά ξεχνιέται, ειδικά εφόσον καταφέρει να “ρίξει την κυβέρνηση”. Την ιδέα του φασισμού ως παρέκκλισης από την πρόοδο.

Εφαρμόστηκαν όλα αυτά και συνεχίζουν να εφαρμόζονται. Αλλά το κράτος βρίσκεται σε άλλη φάση, ακριβώς όπως τα λέει και η σαύρα: “Αλίμονο στον δημόσιο λειτουργό ο οποίος θα υποκύψει στον πειρασμό της έστω και σιωπηρής συνδιαλλαγής με τους φορείς της ανομίας”. Οι μεσολαβήσεις τελείωσαν - η “βία” και η “ανομία” ως τα αποκλειστικά ερμηνευτικά εργαλεία εκφράζουν αυτό ακριβώς το τέλος. Μπροστά σε αυτές τις κοσμικές κλίμακας μεταβολές, τα παλιά ιδεολογικά περιφερειακά της κείνσιανής μεσολάβησης είναι τα ταιριαστά σύνεργα για την παραγωγή μιας διαρκούς και απέραντης κατάπληξης.

Και να: οι βουλευτές της αριστεράς πρώτα (κάνουν πως) τρώνε ξύλο και μετά καταγγέλλουν την παραβίαση των ιδεωδών του διαφωτισμού. Οι φασίστες τσιμπάνε δέκα τοις εκατό στις εκλογές και όλοι πρώτα μένουν με το στόμα ανοικτό και μετά διαπιστώνουν “ιστορικό εξάμβλωμα”. Οι μπάτσοι έχουν ταυτιστεί οργανωτικά με τη μαφία, αλλά όλοι βλέπουν παρέκκλιση από τη “σωστή” λειτουργία του κράτους. Η καπιταλιστική κρίση καλπάζει, αλλά όλοι βλέπουν “κακοδιαχείριση”. Το 10% της εργατικής τάξης της χώρας βρίσκεται υπό τη στρατιωτική εποπτεία των μαφιόζων μπάτσων, αλλά όλοι βλέπουν “μεταναστευτικό πρόβλημα”. Τα συστήματα πρόνοιας καταρρέουν και διάφορα παιδάκια ζητούν το δώρο τους πίσω. Το καπιταλιστικό κράτος ετοιμάζεται να μπει σε πόλεμο και όλοι λένε ότι αυτό είναι αδύνατον. Αυτή θα είναι

η τελευταία μεγάλη τους έκπληξη.

Μέσα σε όλα αυτά η σαύρα των Γκαλαπάγκος και οι προπάτορές της είναι επιτυχημένοι άνθρωποι. Γιατί αυτά που λένε και κάνουν είναι εν πολλοίς αδιάνοητα, είναι αδύνατον να γίνουν αντιληπτά από τους εχθρούς τους και αδύνατον να συναντήσουν μπρος τους έναν αντίπαλο σχεδιασμό. Έτσι τα έχει φέρει η ιστορία: το καπιταλιστικό κράτος στην τελευταία του μεταμφίεση μιλάει για “βία και ανομία” δηλαδή ταυτολογεί λέγοντας “εγώ είμαι εγώ” και επιβάλλει την ταυτολογία του με αυτό που μοναχά γνωρίζει -τη βία. Και οι εχθροί του είναι προς το παρόν ανίκανοι να πετάξουν τις κείνσιανές ιδεολογίες, να πετάξουν τις παλιές μορφές οργάνωσης που διαμορφώθηκαν στους καιρούς του κράτους - σχέδιο. Είναι ανίκανοι να ανασυσταθούν ως εργατική τάξη, ένα εγχείρημα που οπωσδήποτε θα ξεκινήσει από τη συνειδητοποίηση ότι το μεγάλο όπλο της εργατικής τάξης δεν είναι η βία, ποτέ δεν ήταν. Το μεγάλο όπλο της εργατικής τάξης ήταν και παραμένει η δυνατότητα συλλογικής οργάνωσης της εργασίας έξω από τη σχέση κεφάλαιο και εναντίον της. Μέχρι αυτή τη συνειδητοποίηση, μέχρι την αρχή της οργάνωσης έξω από τη σχέση κεφάλαιο και εναντίον της, θα μένουν όλοι να κοιτάζουν τη σαύρα των Γκαλαπάγκος να ανοιγοκλείνει το στόμα της, αναρωτώμενοι αν η θεωρία των “σπασμένων τζαμιών” είναι σωστή ή λάθος.

Σημειώσεις

1. “Περιμέναμε τρομοκρατική επίθεση από τον Νοέμβριο”, Συνέντευξη Νίκου Δένδια στην Καθημερινή, 20/1/2013.
2. Όλα αυτά στο “Broken Windows: The Police and Neighborhood safety”, Atlantic Monthly, 3/1982. Το άρθρο βρίσκεται εύκολα στα αγγλικά με ένα γκουγκλάρισμα “Wilson Kelling”.
3. W. W. Daniel, “Racial Discrimination in England”, Penguin, 1968.
4. Για τους τρόπους με τους οποίους αυτή η αντίληψη δούλεψε εναντίον των μεταναστών της Μεγάλης Βρετανίας μπορεί να δει κανείς το κείμενο “Riot in the U.K: Η βρετανική εξέγερση του Αυγούστου και οι Πονηρές Αναλογίες με το Παρελθόν”, Antifa #26, 9/2011. Επίσης το βιβλίο Martin Lux, Anti - Fascist '77: Σύνομη Ιστορία του Βρετανικού Αντιφασισμού σε Πρώτο Πρόσωπο, Antifa Scripta, 2008.
5. Εκτός από το “Riot in the U.K” του τεύχους 27, η αντιμετώπιση των αντιρατσιστικών κινημάτων εξιστορήθηκε στο “Τι έχει Πίσω απ’ το Τζαμί;” του τεύχους 20, 12/2010, και στο “Τι έχει Πίσω από τον Τοίχο; Σύνομη Ιστορία της Παράνομης Μετανάστευσης (1970 - 1990)” στο τεύχος 22, 3/2011.
6. Το μανιφέστο των βρετανών συντηρητικών κατεβασμένο από το διαδίκτυο. Ο τουρισμός στο πρωτότυπο.